

8. Клепинин Н. Н. Геологический очерк / Н. Н. Клепинин // Крым: Путьводитель. – 3–е, полное изд. – Симферополь : Крымгиз, 1929. – С. 3–32.

9. Клепинин Н. Н. Крым: Геологический очерк / Н. Н. Клепинин. – Крымгосиздат, 1929. – 32 с.

References

1. Klepinin N. N. Orografija i geologičeskij očerk Berdjanskogo uezda / N. N. Klepinin // Sbornik po osnovnoj statistike: Očenočnaja čast'. – Simferopol', 1909. – Vyp. 2. – S. 1–9.

2. Klepinin N. N. Kratkij otčet po issledovaniju Berdjanskogo uezda / N. N. Klepinin. – B.g.b.m. – 16 s.

3. Klepinin N. N. Geologija Kryma: Fotoal'bom / N. N. Klepinin. – Simferopol', 1909. – 15 l.

4. Klepinin N. N. Iz okrestnostej Sudaka: Počvenno–botaničeskij očerk / N. N. Klepinin // Zapiski Krymskogo obščestva estestvoispytatelej i ljubitelej prirody. – Simferopol': Tip. Tavrič. gub. zemstva, 1913. – T. III. – S. 184–190.

5. Klepinin N. N. Geologičeskij očerk okrestnostej Simferopolja / N. N. Klepinin. – Simferopol' : Tip. Tavrič. gub. zemstva, 1916. – 44 s.

6. Klepinin N. N. Južnyj bereg Kryma: Geografičeskij etjud / N. N. Klepinin. – M. : Čatyrdag, 1923. – 32 s.

7. Klepinin N. N. Geologičeskije ěkskursii v Krymu. Okrestnosti Sevastopolja i Simferopolja / N. N. Klepinin. – Simferopol' : Krymgosizdat, 1924. – Vyp. 1. – 63 s.

8. Klepinin N. N. Geologičeskij očerk / N. N. Klepinin // Крым: Путьводитель'. – 3–е, полное изд. – Симферополь : Крымгиз, 1929. – С. 3–32.

9. Klepinin N. N. Крым: Geologičeskij očerk / N. N. Klepinin. – Крымгосиздат, 1929. – 32 с.

Merko O. M., graduate student, National Scientific Agricultural Library NAAS (Ukraine, Kiev), chayka_820@mail.ru

Research of geological structure of Crimean peninsula in scientific legacy of Professor N. N. Klepinin

In the article on the basis of analysis of row of labours of N. N. Klepinin, majority from which is articles–reports of his own expeditions, reflect the features of activity of scientist on the study of geological structure of the Crimean peninsula. Hypotheses of scientist, which are presented, exposing the details of the process of formation of ravines, karst, influence the climatic terms, wind erosion, degree of throwing of soils open on forming of relief.

Keywords: N. N. Klepinin, geology, geological structure, Crimea.

Merko O. M., аспирантка, Национальная научная сельскохозяйственная библиотека НААН (Украина, Киев), chayka_820@mail.ru

Исследование геологического строения крымского полуострова в научном наследии профессора Н. Н. Клепинина

На основе анализа ряда трудов Н. Н. Клепинина, большинство из которых статьи–отчеты его собственных экспедиций, отражены особенности деятельности ученого по изучению геологического строения Крымского полуострова.

Ключевые слова: Н. Н. Клепинин, геология, геологическое строение, Крым.

* * *

УДК 929(477)“1919–1929” Єфремов С.

Могильний Л. П.,

доктор історичних наук, доцент кафедри української історії та етнополітики, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), mogulyny@ukr.net

СЕРГІЙ ЄФРЕМОВ ТА РАДЯНСЬКА ЦЕНЗУРА (1919–1929 РР.)

Аналізується діяльність С. Єфремова у книговидавничій та публіцистичній сфері під час боротьби за державність українського народу між Директорією УНР, більшовиками, денікінцями. В умовах громадянської війни С. Єфремов намагався об'єктивно висвітлювати події в суспільно–політичному і соціально–економічному житті України. З приходом до влади більшовиків він дистанціюється від публіцистичної діяльності і зосереджується на науковій роботі в Українській Академії наук і пов'язаних з нею організаціях. Бере участь у підготовці видань українських літературів і, незважаючи на аполітичність його роботи, з боку радянських цензурних органів з'являються заборони щодо друку, стороннє коригування текстів та інші дії цензорів. За допомогою методів історизму, об'єктивності, аналізу та синтезу вдалося дослідити основні на-

прямі і методи наукової діяльності С. Єфремова та вплив на його роботу цензурних обмежень.

Ключові слова: Єфремов Сергій, цензура, преса, газета “Нова Рада”.

Історичний досвід революцій в інших країнах свідчить, що лише та з них досягає успіху, яка здатна себе захистити, коли вона створює власні збройні сили, спроможні відстояти її завоювання в боротьбі проти інтервенції інших держав, коли вона має досвідчені інтелектуальні та військові кадри, які можуть очолити цей процес.

Поразка кожної революції призводить до спроб нової влади втихомирити розбурхане суспільство. Окремі з представників революційних подій постають перед вибором – змиритися з новою владою і служити їй вірою і правдою або боротися з її негативними сторонами і спробувати змінити їх на користь інтересів українського народу. С. Єфремов в 1920–х рр. обрав другий шлях – найважчий. Він вирішив зробити все від нього залежне, щоб змінити систему не стільки насильницьким революційним шляхом, а звичним для нього еволюційним. Змінити в тій сфері, в якій сам відчував свою потрібність і мав можливості – культурній, освітній, видавничій, науковій.

Нові політичні умови, що склалися наприкінці 1919 р., з відновленням влади більшовиків на більшій частині території України, поставили перед українською політичною елітою нові завдання у вирішенні питання розбудови української державності. До виконання таких завдань був готовий С. Єфремов. Його активність стає все більш помітною на тлі занепадницьких настроїв у середовищі української інтелігенції. Він намагається привернути увагу тих, хто залишився в Україні, для того, щоб згуртувати їх для відстоювання інтересів республіки. Закликав забути про минулі образи і поставити інтереси України вище над власними бажаннями чи уподобаннями.

У той час Є. Чикаленко про С. Єфремова писав, що “ця криштално чиста душа вражала всіх, хто його знав, своєю шляхетністю, преданістю тільки справі, без жадної амбітності, славолюб'я, висовування свого Я” [11, с. 116], людина – “сумління”, “совість України” [8, с. 358, 433]. Характеризуючи С. Єфремова, М. Чехівський зазначав, що він людина самолюбива, тверда і уперта, що має досить громадської мужності [3, т. 129, арк. 59–60, 61–65]. М. Гехтер у своїх спогадах записав слова М. Грушевського про вченого як про людину–індивідуаліста, що “не вмів підпорядковуватися інтересам і потребам цілого”, всюди прагне голоувати, переслідує інтереси своєї групи й свого напряму, не шанує чужих переконань [2, арк. 8].

Всі ці записи оприявнюють кардинально протилежні думки, то ж можна припустити, що Сергій Олександрович мав справді характерні риси, які одними його сучасниками сприймалися як чесність, відвертість, послідовність у відстоюванні своїх позицій, а іншими – як відсутність гнучкості, впертість, “важкий характер”. В багатьох випадках враження від вченого також залежали від ступеня довіри між ним і співрозмовником, можливості вироблення компромісної точки зору у взаємній роботі.

У 1918–1919 рр., за Директорії, більшовиків та білогвардійців, С. Єфремов намагався і далі у публікаціях відстоювати особисту позицію. Однак, зважаючи на

обставини і тривалу громадянську війну, до його думки не надто прислухалися. З усіх боків долинала критика і образи, тому йому довелося зосередитися на науковій діяльності та розбудові Української Академії наук. В 1920–ті рр. він, враховуючи відсутність незалежної від влади преси, майже повністю пориває з публіцистикою.

С. Єфремов відстоює своє життєве кредо в публіцистичних працях до 1920–х рр., він невтомно публікувався практично у всіх україномовних виданнях, захищав українські інтереси не тільки перед українським читачем, але і перед російським, німецьким. Публіцист ставив перед собою такі пріоритети – спершу справи громадсько–культурні, політично–державні, а вже потім – науково–організаційні. Така його громадська патріотична позиція свідчила про глибоке розуміння тогочасних суспільних проблем та, головніше, бачення шляхів до національного відродження України.

А. Кримський зазначав з приводу переконань і стилю Сергія Олександровича, що він пише “картинно, жваво, дотепно, розумно і прекрасно, бездоганною, зразковою українською літературною мовою [...] Для філолога–стиліста, для літератора–пуриста, який боронить чисту народність в нашій мові, читати статті Єфремова – одна суцільна насолода і втіха” [12, с. 48].

У 1920–ті рр., незважаючи на відхід С.Єфремова від відкритої суспільно–політичної діяльності, каральні органи влади не перестають цікавитися його особою, і прояви цієї уваги він відчуває повсякчас. Іноді стеження ставало надто помітним, його викликали на “розмови”, допити, попереджували і погрожували [13, с. 274–275]. Легендарною стала його відповідь чекістам під час чергового обшуку 15 жовтня 1920 р. На питання, де С. Єфремов заховав зброю, він повернувся до робочого столу, узяв в руки перо й передав його представникам влади зі словами “Ото єдина зброя, якою я воював і воюю з ворогами моєї батьківщини. Іншої в мене нема” [14, с. 495].

З початку травня 1921 р. С. Єфремов працював в “Українській старовині” Саме в цей час завершив написання своїх спогадів у 17 розділах “Про дні минулі”, які розпочинав писати ще 3 липня 1920 р. У передмові автор зазначив обставини, які спонукали його зафіксувати найяскравіші моменти минулого: “Влітку 1920 р. довелося мені опинитися на самоті [...]. Обставини вибили з рук звичну зброю (*можливість публікуватися – Л.М.*), викинули з утопаної колії, одібрали всяку роботу. Став я людина без імені, без перспектив, без майбутнього” [5, с. 184; 9, с. 202].

Характеризуючи радянську дійсність початку 1920–х рр., С. Єфремов писав С. Чикаленкові: “Думаю, що навіть напруживши всю свою фантазію, ледве чи осягнете дійсність. А для нас те все зробилося вже “бытовым явлением”. Бо до чого тільки людина не звикає, хоча змиритися і не зможе! “Часто, коли буває тяжко на серці, беру Щедрина і в геніальних шаржах та карикатурах знаходжу точний відбиток того, що діється. Сатиру пише само життя і на людських долях і колись, читаючи “Історію одного города” цього автора, й на такому оригінальному матеріалі, мабуть ставитимуться до них люди, як ми свого часу ставилися до Щедринських жартів” [9, с. 202].

З приходом більшовиків до влади Сергій Олександрович свідомо відмовляється співробітничати з офіцій-

ними газетами і журналами. В одному випадку він відзначає низький рівень журналістських публікацій, в іншому підкреслює відсутність свободи слововираження у тогочасних статтях. За спогадами Т. Осьмачки, у С. Єфремова з цього приводу відбулася розмова з головою київського виконкому П. Любченком: “Чого ви, Сергію Олександровичу, у нас не хочете так працювати, як у попередніх націоналістичних урядах?” А вчений відповів: “Тому, що у вас людина не має права на власну ініціативу, не має права совісти... А найголовніше – не має волі слова...”. Коли ж йому П. Любченко зазначив, що волі слова не мають тільки 5% українського населення, академік з притиском підкреслив: “У наших умовах мовчання цих п’яти відсотків означає мовчання всієї нації...” [7, с. 180].

Керівництво УСРР вважало за доцільне залучити С. Єфремова до роботи в радянській пресі, зважаючи на позитивне ставлення до нього з боку суспільства. Можлива співпраця вченого з тодішніми українськими виданнями стала б великим успіхом більшовицької пропаганди. У “Щоденнику” Сергій Олександрович відзначав, що П.Любченко з надзвичайно обурился його відмові: “Помилуйте, це неможлива людина [...] він мені так просто в вічі й говорить, що не буде у нас писати, поки нема волі слова. Це ж кадет якийсь!” [6, с. 438].

Таким чином, періодом найактивнішої публіцистичної творчості для Сергія Олександровича стали 1917–1918 рр., коли він публікувався в газеті “Нова Рада”. Відсутність цензури дозволила повністю розкрити у публікаціях його переконання і бачення майбутнього України. Із загостренням боротьби за владу на українських землях відстоювати свою точку зору ставало все важче. А відсутність в радянський час реальної свободи слова призвела до його самоусунення від публіцистичної діяльності.

Щоб позбутися С.Єфремова, його неодноразово змушували емігрувати. 17 серпня 1922 р. він був заарештований і перебував у ДПУ до 25 серпня, після чого йому запропонували виїхати за кордон. До еміграції, як писав вчений, “краще буде сказати “мене наживали” або “не он ушел, а его ушли”. Взагалі, Сергій Олександрович не уявляв собі свого життя за кордоном і не поспішав кидати роботу в ВУАН, яка йому подобалася. Спершу він мав виїхати до 1 вересня, а згодом дату виїзду відклали до 1 жовтня [9, с. 213].

1917–1921 роки для С.Єфремова були не лише часом суспільно–політичної боротьби, але і напруженої наукової праці. Різноманітні його творчі зацікавлення. А. Кримський зазначав, що лев’ячу частину праці Сергія Олександровича “захопив собою Шевченко”. Він самовіддано працює над його творчістю та життєписом, добираючи матеріал до збірника “Шевченко та його доба”, який побачить світ у 1925 р. з ґрунтовною працею С. Єфремова “Поет та плантатор”, готує до академічного видання “Щоденники” Тараса Григоровича.

В цей же час він починає збирати матеріал для монографій про М. Коцюбинського, І. Карпенка–Карого та І. Нечуй–Левицького. У 1922 р. С. Єфремов з великими труднощами добився видання нарисів про творчість М. Коцюбинського. Підготував до публікації збірки його творів, в яких був упорядником і редактором. У 1923 р. був укладачем українських перекладів творів В. Короленка. У 1924 р. виходять дві монографії:

“І. Нечуй–Левицький” (надрукована у Лейпцігу та в Києві у видавництві “Слово”) та “Іван Карпенко–Карий”. В 1928 р. С. Єфремов підготував і видав критико–біографічний нарис про Панаса Мирного.

Незважаючи на негативне ставлення до С. Єфремова представників влади, він не полишив наукової роботи і не виїхав за кордон. І дбаючи про “хліб насущний”, як свідчить Є. Чикаленко: “Один Єфремов живе виключно з літературної праці” [10, с. 82, 87]. Зважаючи на широке коло своїх наукових і літературних інтересів, протягом життя вчений оволодів шістьма мовами: французькою, англійською, німецькою, польською, чеською, болгарською, латинською [1, арк. 3 зв]. Неодноразово їх знання допомагало йому здійснювати вдалі порівняння і відзначати паралелі розвитку європейської та української літератур.

Обмеження з боку державних видавництв, прискіпливість цензури до наукової, літературної і видавничої роботи С. Єфремов характеризував як “без пуття великого, єдино на те, щоб виконати Щедринів заповіт: “сейте горохи, сажайте капусту, а о прочем не думайте” [9, с. 203]. Він вважав, що, незважаючи на будь–які обставини потрібно займатись суспільно корисною працею, яка важливіша за постійні політичні або ідеологічні віяння.

Відразу ж по відкритті Української Академії наук, наприкінці 1918 р., було засновано “Комісію для складання словника української живої мови” (другу Комісію створили для укладення термінологічних словників). Незабаром прийняли рішення про друк п’ятитомної праці під назвою “Російсько–український словник”. Редакторами п’ятитомника стали М. Калинович, В. Ярошенко, головними редакторами обрані А. Кримський та С. Єфремов [16, с. 77–78]. Як і майже всі культурні заходи, проведені в ті роки, словник залишився недовершеним: вийшли лише три томи. Четвертий том, готовий до друку, не побачив світу в зв’язку з розгромом Академії наук на початку 1930–х рр.

В 1920–ті рр. окреслилися початки централізації та ідеологізації науки. Проявом цих явищ стало прийняття нового статуту ВУАН, затвердженого РНК УСРР 14 червня 1921 р. [4, с. 280–282]. Уряд схвалив положення, відповідно до якого Академія визнавалася найвищою науковою державною установою республіки. Її було перейменовано на Всеукраїнську і підпорядковано Народному комісаріату освіти (НКО). Внаслідок втручання керівництва НКО у діяльність ВУАН відносини з керівництвом республіки погіршилися, оскільки вчені не бажали коритися диктату влади і використовувати ідеологію в науці.

На початку квітня 1921 р. при Головпрофосвіті було створено Науковий комітет, який “слідкував за діяльністю наукових установ України та направляв науково–дослідну роботу” [15, с. 112]. Комітет безпосередньо впливав на роботу ВУАН, де працювали 37 академіків, 111 штатних та 275 позаштатних співробітників. На думку С. Єфремова, радянська цензура мала виразні ідеологічні ознаки [15, с. 115, 191], чим перешкоджала об’єктивному розвитку науки в Україні.

Починаючи з другої половини 1920–х рр. Академія наук стає об’єктом тотального переслідування партійного апарату як “осередок української буржуазної культури і політики”. Йшлося не лише про “чистки” акаде-

мічної інтелігенції, які Наркомос мав проводити під безпосереднім наглядом партії, але й упокорення ВУАН, підпорядкування її партійному контролю і більшовицькій ідеології. І якби основу ВУАН не склали наукові установи природничо–наукового, математичного та прикладного циклу, осередок української науки був би повністю розгромлений, а так постраждала переважно її суспільно–гуманітарна частина.

Найкраще про працю С. Єфремова в 1920–ті роки свідчать його слова, у свій час адресовані Т. Осьмачці: “ми живемо у вельми ворохобний час і треба багато сміливості і любови до діла, щоб жити і своє діло не кидати” [7, с. 179].

Упродовж 1927 р. конфлікт у ВУАН набуває особливого напруження. Планувалося залишити А. Кримського на посаді секретаря, але усунути С. Єфремова з посади віце–президента, обравши новим президентом ВУАН М. Грушевського. Багато сучасних істориків засуджують Михайла Сергійовича за участь у цій наперед програшній для всіх сторін конфлікту боротьбі. Проте було б помилково бачити в цій історії насамперед фракційне суперництво. Швидше за все, більшовицьке керівництво свідомо розхитувало авторитет неугодних для влади осіб в Академії. Серед них, звичайно, першою постаттю був Сергій Олександрович, який писав, що не можуть “простити мені, що не гнушиї перед ними” [6, с. 502].

3 травня 1928 р., під час виборів керівництва Академії, було обрано президентом – Д. Заболотного, віце–президентом – К. Воблого, а А. Кримського – секретарем. Однак Нарком освіти не затвердив останнього на цій посаді. Постраждав не лише він, а й С. Єфремов, для якого приводом для цькування стала публікація у львівській газеті “Діло” від 25 липня 1928 р. “Про двох лицарів – одного під забралом, другого так”, що була відповіддю на статтю К. Студинського “За Українську Академію наук”. Однак уряд УСРР, замість того, щоб підтримати вченого, використав його публікацію для інспірування справи проти занадто впливового і самостійного академіка.

Таким чином, незважаючи на неприйняття радянської влади, С. Єфремов продовжував діяти у звичному для себе стилі. Виливаючи своє незадоволення тими чи іншими рішеннями керівництва України на сторінках свого “Щоденника”, у повсякденному житті він залишався надзвичайно працелюбною та цілеспрямованою людиною. Протягом 1920–х рр. вчений збирав матеріали про українських літераторів, формував збірники їхніх творів, писав передмови і надзвичайно багато працював у різноманітних наукових комісіях ВУАН.

Більшовицька влада не пробачила С. Єфремову його поглядів та національних переконань і вжила заходів, аби позбутися незалежного вченого. З другої половини 1920–х рр. почалися його систематичні переслідування через те, що виступав проти ідеологізації та політизації ВУАН. У 1928 р. у пресі було розгорнуто кампанію боротьби із “єфремовщиною”. В цьому ж таки році його звільнили від обов’язків віце–президента ВУАН та іншої академічної роботи, згодом, з проведенням процесу СВУ, позбавили можливості займатися повноцінною науковою роботою.

Таким чином, протягом 1919–1929 рр. С. Єфремову довелося відмовитися від публіцистики на користь нау-

кової роботи в Всеукраїнській Академії наук та підготовці до друку збірок творів українських письменників де втручання цензури було мінімальним. Найбільш перспективними історичними дослідженнями цього напрямку є більш ґрунтовна розробка тем щодо ставлення офіційних органів влади до публікацій і наукового доробку С. Єфремова.

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів вищих органів державної влади та управління України, м. Київ. – Ф. 166 Міністерство освіти України. 1917–2000 рр. – Оп. 12. – Спр. 2519. Єфремов Сергій Олександрович. 1920 р. – 7 березня 1927 р. – 43 арк.
2. Там само. – Ф. 4381 Гехтер Максим Григорович – емігрант, начальник інформаційного відділу Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Данії, секретар посольства УНР у Німеччині, редактор, журналіст. 1920–1941 рр. – Оп. 1. – Спр. 3. Спомини Гехтера М. про перебування і діяльність у Києві в 1906–1914 роках. Рукопис. Частина. 1939 р. – 35 арк.
3. Галузевий Державний архів Служби безпеки України. – Ф. 6 Кримінальні справи на реабілітованих осіб. – Спр. 67098 ФП. Дело “Спілка визволення України”. 21 лютого 1929 г. – 19 апреля 1930 г. – Т. 1–238.
4. Історія Академії наук України. 1918–1923: Документи і матеріали; упоряд. В. Г. Шмелов [та ін.]; відп. ред. П. С. Сохань. – К.: Наукова думка, 1993. – 571 с.
5. Єфремов С. Щоденник. Про дні минулі (спогади) / упор., вступ. стаття І. Гирича / С. Єфремов. – К.: Темпора, 2011. – 792 с.
6. Єфремов С. О. Щоденники: 1923–1929 / упоряд.: Путро О. І., Вересовська Т. В., Кучмаренко В. А. та ін. / С. О. Єфремов. – К.: ЗАТ “Газета Рада”, 1997. – 848 с.
7. Ос’мачка Т. Академік С. О. Єфремов (Спогад) / Т. Ос’мачка // Науковий вісник Ужгородського університету. Філологія. Соціальні комунікації. – 2010. – Вип. 22. – С. 176–181.
8. Полонська-Василенко Н. Д. Спогади / Н. Д. Полонська-Василенко. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2011. – 591 с.
9. Чикаленко С., Єфремов С. Листування. 1903–1928 роки / упоряд. та вст. ст. І. Старовойтенко / Є. Чикаленко, С. Єфремов. – К.: Темпора, 2010. – 384 с.
10. Чикаленко С. Щоденник (1907–1917) / С. Чикаленко. – К.: Темпора, 2011. – 480 с.
11. Чикаленко С. Щоденник (1919–1920) / С. Чикаленко. – К.: Темпора, 2011. – 720 с.
12. Кримський А. Життєпис і літературна діяльність С. О. Єфремова / А. Кримський // Записки історико-філологічного відділу ВУАН. – 1923. – Кн. II–III (1920–1922). – С. 42–92.
13. Болабол’ченко А. Сергій Єфремов / А. Болабол’ченко // Болабол’ченко А. Вибрані твори. В 3 т. – К.: Щек, 2006. – Т. 1. – С. 228–336.
14. Рубльов О. С. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939) / О. С. Рубльов. – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – 648 с.
15. Стоян Т. А. Система політичної цензури в УРСР у 1920–1930 рр.: монографія / Т. А. Стоян. – К.: Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2010. – 480 с.
16. Циганкова Е. Г. А. Ю. Кримський і С. О. Єфремов. Співпраця у розбудові Української академії наук (1920–1928) / Е. Г. Циганкова // Східний світ. – 2007. – № 1. – С. 74–79.

References

1. Central’nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv derzhavnoi’ vlady ta upravlinnja Ukrainy, m. Kyi’v. – F. 166 Ministerstvo osvity Ukrainy. 1917–2000 rr. – Op. 12. – Spr. 2519. Jefremov Serhij Oleksandrovyh. 1920 r. – 7 bereznja 1927 r. – 43 ark.
2. Tam samo. – F. 4381 Gehter Maksym Grygorovych – emigrant, nachal’nyk informacijnogo viddilju Nadzvychajnoi’ dyplomatychnoi’ misii’ UNR v Danii’, sekretar posol’sstva UNR u Nimechyni, redaktor, zhurnalist. 1920–1941 rr. – Op. 1. – Spr. 3. Spomyny Gehtera M. pro perebuvannja i dijalt’nist’ u Kyjevi v 1906–1914 rokah. Rukopys. Chastyina. 1939 r. – 35 ark.
3. Galuzevyj Derzhavnyj arhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy. – F. 6 Kryminal’ni spravy na rehabilitovanyh osib. – Spr. 67098 FP. Delo “Spilka vyzvolennja Ukrainy”. 21 yulja 1929 g. – 19 aprelja 1930 g. – T. 1–238.
4. Istorija Akademii’ nauk Ukrainy. 1918–1923: Dokumenty i

materialy; Uporjad. V. G. Shmel’ov [ta in.]; Vidp. red. P. S. Sohan’ . – K.: Naukova dumka, 1993. – 571 c.

5. Jefremov S. Shhodennyk. Pro dni mynuli (spogady) / Upor., vstup. statnja I. Gyrycha / S. Jefremov. – K.: Tempora, 2011. – 792 s.
6. Jefremov S. O. Shhodennyky: 1923–1929 / Uporjad.: Putro O. I., Veresovs’ka T. V., Kuchmarenko V. A. ta in. / S. O. Jefremov. – K.: ZAT “Gazeta Rada”, 1997. – 848 s.
7. Os’machka T. Akademik S. O. Jefremov (Spogad) / T. Os’machka // Naukovyj visnyk Uzhgorods’kogo universytetu. Filologija. Social’ni komunikacii’. – 2010. – Vyp. 22. – S. 176–181.
8. Polons’ka–Vasylenko N. D. Spogady / N. D. Polons’ka–Vasylenko. – K.: Vyd. dim “Kyjevo–Mogyljans’ka akademija”, 2011. – 591 s.
9. Chykalenko Je., Jefremov S. Lystuvannja. 1903–1928 roky / Uporjad. ta vst. st. I. Starovojtenko / Je. Chykalenko, S. Jefremov. – K.: Tempora, 2010. – 384 s.
10. Chykalenko Je. Shhodennyk (1907–1917) / Je. Chykalenko. – K.: Tempora, 2011. – 480 s.
11. Chykalenko Je. Shhodennyk (1919–1920) / Je. Chykalenko. – K.: Tempora, 2011. – 720 s.
12. Kryms’kyj A. Zhyttjepsy i literaturna dijalt’nist’ S. O. Jefremova / A. Kryms’kyj // Zapysky istoriko–filologichnogo viddilu VUAN. – 1923. – Kn. II–III (1920–1922). – S. 42–92.
13. Bolabol’chenko A. Serhij Jefremov / A. Bolabol’chenko // Bolabol’chenko A. Vybrani tvory. V 3 t. – K.: Shhek, 2006. – T. 1. – S. 228–336.
14. Rubl’ov O. S. Zahidnoukrai’ns’ka inteligencija u zagal’nonacional’nyh politychnyh ta kul’turnyh procesah (1914–1939) / O. S. Rubl’ov. – K.: Instytut istorii’ Ukrainy NAN Ukrainy, 2004. – 648 s.
15. Stojan T. A. Systema politychnoi’ cenzury v URSR u 1920–1930 rr.: monografija / T. A. Stojan. – K.: Akad. praci i soc. vidnosyn Feder. prof. spilok Ukrainy, 2010. – 480 s.
16. Cygankova E. G. A. Ju. Kryms’kyj i S. O. Jefremov. Spivpracija u rozbudovi Ukrain’ns’koi’ akademii’ nauk (1920–1928) / E. G. Cygankova // Shidnyj svit. – 2007. – № 1. – S. 74–79.

Mogyl’ny L. P., Doctor of Historical science, Associate Professor of department of Ukrainian history and etnopolitics, National Taras Shevchenko University of Kyiv (Ukraine, Kiev), mogyl’ny@ukr.net
Serhij Yefremov and soviet censorship (1919–1929)

This article analyzes the activities Yefremov in book publishing and journalistic field during the struggle for independence of the Ukrainian people between UNR Directory, the Bolsheviks, Denikin. In the civil war S.Yefremov tried to objectively cover events in political, social and economic life of Ukraine. Since coming to power of the Bolsheviks, he departed from journalistic activities and focuses on the scientific work of the Ukrainian Academy of Sciences and its affiliated organizations. Participates in the preparation of editions of Ukrainian writers, and despite his apolitical works by Soviet censorship of the time – to time there are bans on printing, third-party correction of texts and other actions censors. With the help of historicism, objectivity, analysis and synthesis failed to investigate the main trends and methods of scientific activity Yefremov and influence on his work censorship.

Keywords: Sergij Yefremov, Ukrainian Academy of Sciences, the press, censorship, the newspaper “Nova Rada”.

Могильный Л. П., доктор исторических наук, доцент кафедры украинской истории и этнополитики, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), mogyl’ny@ukr.net

Сергей Ефремов и советская цензура (1919–1929 гг.)

Анализируется деятельность С.Ефремова в книгоиздательской и публицистической сфере во время борьбы за государственность украинского народа между Директорией УНР, большевиками и деникинцами. В условиях гражданской войны С.Ефремов пытался объективно освещать события в общественно-политической и социально-экономической жизни Украины. С приходом к власти большевиков он отходит от публицистической деятельности и концентрируется на научной работе в Украинской Академии наук и связанных с ней организаций. Участвует в подготовке изданий украинских литераторов, и несмотря на аполитичность его работы со стороны советских цензурных органов часто запрещается печать книг, корректируются тексты и материалы со стороны цензоров. С помощью методов историзма, объективности, анализа и синтеза удалось исследовать основные направления и методы научной деятельности С.Ефремова и влияния на его работу цензурных ограничений.

Ключевые слова: Ефремов Сергей, Украинская Академия наук, цензура, пресса, газета “Новая Рада”.

* * *